

Tiden ødelægger alt

Af [LISBETH JUHL SIBBESEN](#)

Lykken er lunefuld, og fremtiden er allerede skrevet i dette voldsomme epos om kærlighed og hævn. For hver ny film, han laver, cementerer Gaspar Noé sin position som rasende dygtig instruktør og provokerende enfant terrible i fransk film. *Irréversible* er ingen undtagelse...

Gaspar Noé

Han ser rar ud, den argentinsk-franske instruktør Gaspar Noé. Han har varme brune øjne og et venligt smil. Men bag hans betryggende ydre gemmer der sig en kompromisløs og kontroversiel herre, hvis film tager os med ud på en rejse til de allermest kyniske, voldelige afkroge af den menneskelige eksistens. Man skal være en ualmindelig hård negl for ikke at lade sig påvirke af Noés barske fortællinger, og hans film er i sagens natur svære at elske. Derfor vælger mange at hade og afvise dem som stupide og brutale provokationer. Som filmiske monstre uden nogen form for kunstnerisk eller menneskeligt udbytte. Provokerende og brutale... ja, uden tvivl. Stupide, filmiske monstre... bestemt ikke. *Irréversible* er en rå film om voldtægt og hævn, som vækker kvalmende ubehag. Overalt hvor filmen har fået premiere, har den givet chokerende genlyd, ikke mindst i Cannes i 2002, hvor den bragte sindene i kog. Mange journalister forlod den officielle forevisning under højlydte protester, nogle besvime, og flere brækkede sig efter sigende på den røde løber på vej væk. Filmens ene mandlige hovedrolle, den franske skuespiller Vincent Cassel, fortæller, at hans egen bror sågar rejste sig op under filmen og angreb Gaspar Noé med et umiskendeligt "Fuck you!". Men *Irréversible* er ikke en tom provokation. Den er både form- og indholdsmæssigt et udfordrende kunstværk, der påvirker sin tilskuer voldsomt og går både i maven og i hjertet med sin fortælling om altings skrøbelighed og tidens uafvendelige væsen.

Selvom Gaspar Noé først blev kendt i brede kredse med *Irréversible*, tiltrak han sig allerede filmverdenens opmærksomhed med novellefilmen *Carne* (1991) og spillefilmen *I Stand Alone* (1998). Her lader han den franske skuespiller Philippe Nahon spille den gennemgående rolle som slagteren, der i *Carne* selv opdrager sin mentalt handicappede datter. Efter at slagteren har mistet sit arbejde i *I Stand Alone*, søger han tilflugt i en voldelig og hadefuld verden, hvor hans forhold til datteren bliver alt for tæt og intimt. Hvor intimt får vi tilsyneladende svaret på i starten af *Irréversible*. Det er nat, og der udspiller sig en bizar samtale mellem to mænd på et usselt værelse. Den ene mand, spillet af den nøgne Philippe Nahon, afslører, at han røg i spjældet for at gå i seng med sin datter. Den anden mand svarer, at der ikke findes ugerninger, kun gerninger. En påstand som *Irréversible* derefter afkræfter med sin grumme fortælling om onde handlinger, ugerninger.



Gaspar Noé.



Lunefulde lykke

*Irréversible*s tre hovedpersoner spilles af de franske skuespillere Vincent Cassel og Albert Dupontel samt italienske Monica Bellucci. Vincent Cassel og Monica Bellucci er uden tvivl tidens hotteste filmpar i Frankrig. De elsker hinanden på det hvide lærred, såvel som i det virkelige liv, og de er smukke, sexede og glamourøse. Men de er først og fremmest meget dygtige skuespillere, der konstant udforsker og udfordrer filmens verden sammen og hver for sig. De er ikke bange for at bevæge sig helt derud, hvor det gør virkelig ondt, hvilket *Irréversible* er et mere end glimrende eksempel på. Her spiller de Marcus og Alexandre, kaldet Alex, som tager til fest med Pierre, der både er Marcus' ven og Alex' ekskæreste. Til festen kommer Alex og Marcus op at skændes, og hun går sin vej. Få meter derfra i en fodgængertunnel, bliver hun overfaldet, voldtaget og banket til bevidstløshed. Da Marcus og Pierre kort tid efter forlader festen, bliver de konfronteret med det forfærdelige syn af Alex i koma, der bæres derfra på en bære. Pierre forsøger at holde Marcus tilbage, men Marcus går amok i et rasende hævnagt, der ender i bøsseklubben Rectum, hvor han i sin desperate søgen efter alfonsen La Ténia – Bændelormen – ender med selv at blive overfaldet og får brækket armen. Pierre redder ham fra også at blive seksuelt forulempet af Alex' formodede voldtægtsmand, som han i et anfald af ukontrollabelt raseri slår ihjel på den mest bestialske måde.

Irréversible er på sin vis en "banal" historie om kærlighed og hævn og så alligevel overhovedet ikke. For det første bliver den ikke fortalt på klassisk vis, hvor vi går fra harmoni mod konfrontation og kaos. Noé vender derimod filmen om, og lader den starte med delvis spejlvendte sluttekster i rødt og hvidt, der forsvinder ned over lærredet. Derefter følger en prolog - der jo så i virkeligheden er en epilog - hvor vi møder de to førromtalte mænd på værelset. Den nøgne mand starter med at konstatere, at tiden ødelægger alt, og fremsætter dermed filmens dystre konklusion. En konklusion, der også slutter, dvs. starter filmen, hvor udsagnet toner frem med hvide spejlvendte bogstaver på en sort baggrund. Derefter følger 12 hovedafsnit, hovedsageligt optaget i lange, ubrudte, flydende indstillinger, der bevæger sig i omvendt kronologisk rækkefølge, altså fra hævn og kaos til harmoni og lykke. Hvor filmens første scene er det voldsomme og frastødende hævnagt, er filmens sidste scener af den smukke og kærlige slags.



Her oplever vi Marcus og Alex i et intimt øjeblik, hvor de vågner op, nøgne og tæt sammenslyngede i sengen. Vi oplever også en sommersuk Alex ligge og læse i parken, mens alt ånder fred og ro. I en regelret struktur ville de afsluttende scener have haft tendens til at kamme over i lutter idyl, men det sker ikke her, fordi filmens omvendte struktur får historien til at træde i karakter, det er her den henter sin styrke. Når vi mennesker oplever noget trist, føler vi gerne en voldsom trang til at skruer tiden tilbage for at ændre tingenes gang. At alting er omvendt i filmen - og står i opposition til titlen, der betyder 'noget som ikke kan vendes' - fremhæver på dramatisk vis det faktum, at tiden *netop* skrider fremad, og kun fremad, på ubønhørlig vis. Dermed fremstår *Irréversible* ikke som et fransk drama, men nærmere som en græsk tragedie, hvor skæbnen allerede har tilrettelagt de tre hovedpersoners liv. *Irréversible* flirter da også kraftigt med tanken om, at vores skæbne er forudbestemt. På vej til festen fortæller Alex om en interessant bog, som hævder, at fremtiden allerede er skrevet. Beviset er profetiske drømme og forudanelser. Noé understreger denne påstand ved at lade Alex drømme om en mærkelig rød tunnel, og Marcus har ondt i den arm, han senere får brækket. Desuden ligger Alex i parken og læser J. W. Dunnes *An experiment in Time*, som reflekterer over tidens væsen og dens forhold til skæbnen.

Hvad enten man forholder sig positivt til filmens ideer om skæbne eller



Monica Bellucci.



Vincent Cassel og Albert Dupontel.



Albert Dupontel.



Gaspar Noé brugte 6 uger på at forberede *Irréversible* og 6 uger på at filme. Tiden var knap, for Monica Bellucci skulle straks efter begynde optagelserne til *The Matrix 2* og 3. Der var intet manuskript til filmen, skuespillerne arbejdede på baggrund af en 15 siders synopsis og improviserede i høj grad dialogerne. Den ene dag repeterede de, og den næste blev de meget lange indstillinger optaget flere gange i træk. Voldtægts-scenen blev taget om 4-5 gange. Gulvet er lavet af gummi, og Jo Prestia, som spiller voldtægtsmanden, er gammel bokser. Han er derfor i stand til at lægge al sin kraft i et slag og standse det få millimeter fra Monicas ansigt.

ej, så er det interessante ved den omvendte fortælling den måde, vi oplever historien på. Den forfærdelige scene i Rectum bliver endnu mere forfærdelig og giver endnu mindre mening, fordi vi ikke ved, hvad det handler om. Voldtægten bliver endnu mere grum og uudholdelig, fordi vi ved og venter på, at hun også bliver banket til bevidstløshed. Samtidig er der absolut ingen "trøst" at hente ved tanken om, at denne uhyrlighed bliver hævnnet, for voldtægtsmanden viser sig *ikke* at være den mand, Pierre slår ihjel, men ham der står ved siden af med et lystigt smil om munden. Berusede Marcus' halvhjertede råb om, at han vil følge hende hjem fra festen skriger til himlen, og det samme gør Pierres bemærkninger til Marcus: "Du aner ikke hvor heldig du er, du ender med at miste hende", foruden Alex' forsikringer til Pierre om, at der ikke sker hende noget, som er intet mindre end ubærlige. Desuden farves den smukke, usentimentale kærlighedsscene af et umiskendeligt melankolsk skær, fordi man ved, hvad der venter dem. Tragedien farves yderligere af det faktum, at Alex viser sig at være gravid, hvilket hun endnu ikke har fortalt Marcus.

Paradoksalt nok kan man alligevel ikke lade være med at glæde sig på Alex vegne. Dermed bliver slutningen, dvs. begyndelsen, til en form for 'happy end', hvor Noé fortæller, at livet trods alt også kan være smukt, og at man skal sætte pris på det. Tilskueren får dog ikke lov til at glæde sig over dette glade budskab ret længe, førend Noé totalt ødelægger vores 'følelsesmæssige forløsning' ved afslutningsvis at lade kameraet hvirvle hurtigere og hurtigere rundt over Alex på den grønne græsplæne, mens Beethovens 7. symfoni svøber os i en stemning af klar tristesse. Derefter lader Noé den blå himmel blive hvid og blande sig med hidsige stroboskopeffekter: "It gives you a sense of fear linked to time. You have this abstract fear that is not linked at all to the plot of the movie and it's very mechanical, so you're more afraid of yourself or your mind's structure than what's going on on the screen" (Noé, www.cinemaspeak.com)

A la Memento

Den omvendte struktur og historien om en mands hævn tog får uundgåeligt en til at tænke på den amerikanske film *Memento* af Christopher Nolan fra 2000, som Gaspar Noé er fan af, og som mange anmeldere af *Irréversible* refererer til. Begge film handler om en mand, der vil hævne sin kone, og de er fælles om at dyrke stilen og den usammenhængende narration. Men *Memento* er langt mere kompleks i sin form, fordi den balancerer mellem to krydsklippede handlingstråde i sort/hvid og farver, som løber henholdsvis forlæns og baglæns. Filmens hovedperson har mistet sin korttidshukommelse, og man kan derfor læse fortællingens struktur, eller rettere mangel på samme, som en mental spejling af hovedpersonen. Det betyder også, at tilskueren er omtrent ligeså forvirret som hovedpersonen det meste af tiden.

Irréversible's form forvirrer også sin tilskuer til at begynde med, men man fanger hurtigt filmens omvendte fortælleprincip, og hvor *Memento* har tendens til at distancere sin tilskuer, fordi man bruger megen hjernekapacitet til at gennemskue strukturen, så er *Irréversible* en langt mere direkte fysisk oplevelse, der går lige i kroppen på seeren.

Formen og den fysiske påvirkning af tilskueren

Trods sit filosofiske budskab om at tiden ødelægger alt, så føles *Irréversible*'s virkelighed både konkret og kropslig, og formen er i højeste grad med til at gøre filmen til en fysisk oplevelse for tilskueren. Denne fysiske oplevelse starter allerede under forteksterne, dvs. de føromtaltte sluttekster, hvor Noé fremprovokerer uro og bange forudelser med sin effektive blanding af lyd, musik, form og farver. På hypnotiserende vis glider de markante røde og hvide spejlvendte bogstaver langsomt ned over den sorte baggrund, og mens bogstaverne danner konkrete ord, som vi kun tyder med besvær, taler farverne til os om lidenskab, raseri, uskyld, kærlighed, erotik, sårbarhed og blod. Samtidig trænger den underliggende lyd af å la ulmende uvejr direkte ind i vores nervesystem og varsler død og ulykke.

Rulleteksterne drejer langsomt mod højre, og ens hjerte giver et forskrækket hop, da de pludselig krænger voldsomt i modsatte retning til lyden af gennemtrængende hornblæsere, der følger dem ud af lærredet. Stilheden før stormen er brudt, og det understreges kraftigt af den følgende strøm af tekster, hvor spejlvendte navne hamrer frem på skærmen i hvidt, rødt og nu også gult (der sammen med rødt er en



signalfarve, som fortæller, at vi skal være på vagt) tilsat stroboskopeffekter og akkompagneret af en "dødstromme", som går lige i mellemgulvet.

De sorte, røde og gule farver er gennemgående i størstedelen af filmen. Først i allersidste scene, hvor Alex ligger i parken, ser vi befriende lysegrønne græsplæner, mørkegrønne træer og blå himmel. Scenen i Rectum er et orgie i sort og rødt, hvor enkelte gullige pærer lader lys og mørke støde sammen og gør det lyse endnu lysere og det mørke endnu mørkere. Noé benytter sig her af det, man i billedkunsten kalder *clair obscur*, hvor man betoner modsætningen mellem lys og skygge for at overvælde sanserne og skabe dramatik. Samtidig lader han sit kamera vælte rundt i alle mulige og umulige retninger, som giver tilskueren kvalme i sin insisteren på at illustrere Marcus' oprevne sindstilstand. De gennemtrængende lyde af råb, støn, slag og en nervepirrende technosirene af varierende styrke gør også deres for at hindre tilskueren i at få et øjeblik fred. Voldsomt er kun et fattigt ord ...

Efterhånden som historien bevæger sig baglæns, og Marcus dermed falder til ro, gør kameraet det samme, hvilket føles som en ren lise. Lige bortset fra under den forfærdelig voldtægtsscene, hvor Noé går i helt modsatte grøft og placerer kameraet på gulvet i en fast totalindstilling, der viser voldtægtsmanden tvinge Alex ned på alle fire. Han flytter først kameraet 7 forfærdelige minutter senere, og lader dermed tilskueren opleve hele voldtægten fra Alex' synsvinkel, "*I would have felt ashamed of shaking the camera above her. That would be like sharing the rapist's pov*" (Noé, www.bfi.org.uk). Her er ingen smarte kamerabevægelser og hurtige klip, som distancerer tilskueren til det der sker på lærredet, vi er både tvunget til at se og tvunget til at kæmpe med trangen til at se væk. Vi er handlingslammede og totalt hjælpeløse, hvilket gør scenen endnu sværere at stå igennem. Ikke mindst fordi der rent faktisk kommer en person ned i tunnelen, som tøver et øjeblik for så at vende om! For hver gang jeg ser filmen føles det mere og mere uudholdeligt at følge Alex ned i den røde tunnel, hvor den grusomme handling oven i købet står i stærk kontrast til det smukt komponerede billede. Også her benytter Noé sig af farver, lys og skygge til at modellere sit dramatiske billede.



Hævn giver ingen mening

Irréversible er en film om hævn af den mere usædvanlige slags. Her får de onde nemlig slet ikke som fortjent af en retfærdig, selvbestaltet hævner, som vi kan identificere os med. "Helten" plejer ellers gerne at måtte tage hævn på film. Det er tilskuerens sunde og kærkomne lejlighed til at udleve den hævn, vi aldrig kunne drømme om at tage i virkeligheden. For selvom det er såre menneskeligt at føle trang til at gengælde en uret, så har vi lært at vende den anden kind til. *Irréversible* viser netop, hvorfor det er klog beslutning at fravælge selvjustits og sætte sin lid til politiet og myndighederne.

Der har flydt blod. Blod kræver hævn. Hævn er en menneskeret" siger de lokale gorillaer til Marcus, og han takker ja til at handle. Han er den store charmerende drengerøv, der pludselig får en mission og føler, at han 'træder i karakter' som mand. Marcus handlinger og hævntogt bliver hele tiden sat i relief af Pierre, der forsøger at trække i modsatte retning "*Hvad er det du vil? Det her hævntogt er som taget ud af en dårlig film!*". Men i sidste ende mister både Marcus og Pierre forstanden, og *Irréversible* legitimerer ikke hævnen, den viser tværtimod, at hævnen både er blind og døv. Noé fortæller, at han interesserer sig for mennesker i krise. Folk der som Marcus og Pierre befinder sig helt ude på overdrevet. Han er blevet beskyldt for både at være homofobisk og racistisk, fordi han lader Marcus komme med

BELLUCCI

CASSÉL

DUPONTÉL

Vi bliver påvirket fysisk af det, vi kan se og høre i *Irréversible*, men ifølge Noé er der endnu en god grund til at filmen påvirker os fysisk: "*You can have a physical reaction to the movie too. Even on the soundtrack, we added these really low waves, infra-waves, so that during the first half of the movie you have a 27-hertz frequency that's usually used in riots to make people run away. So the first half of the movie you feel weird, you could show just a cat drinking milk, and it'd be scary, and you wouldn't know why, but it's because of this infra-wave beneath it*". (Noé, www.bfi.org.uk)

racistiske og homofobiske udbrud og pga. scenen i bøsseklubben Rectum. For at skildre en mand i krise, er man nødt til at vise hvordan han er, når han mister kontrollen over sig selv og sine handlinger, siger Noé. For ham at se er vi fundamentalt set dyriske og barbariske, og derfor siger og handler Marcus, som han gør. Hvad angår scenen i Rectum, så er den chokerende i sin utilslørede skildring af en 'rå' seksualitet, men Noé er ikke ude på at fordømme eller moralisere. Det handler i virkeligheden ikke om det homoseksuelle univers, det handler om det udprægede *maskuline* univers, siger han. Et univers der ifølge Noé er ladet med en særlig, kvælende, elektrisk, testosteron spænding, som han ønskede at skildre i filmen. Han kunne også have valgt at lade denne scene udspille sig i hæren, i fængsel eller andre steder befolket med lutter mænd. Han optræder i øvrigt selv i scenen i Rectum for at imødegå anklagerne om, at han er homofobisk.

Afsky og eftertanke

Gaspar Noés film vækker som sagt både anstød og begejstring, Nogle anmeldere ser den som et ægte kunstværk, en original og uforglemmelig oplevelse, mens andre synes *Irréversible* er den mest frastødende, pinefulde og afskyelig film, de nogensinde har set. Humlen er selvfølgelig de forfærdelige voldshandlinger og i særdeleshed voldtægten. Hvorfor er der ingen form for forløsning, spørger filmens modstandere, hvorfor varer scenerne dog så længe, og hvorfor skal vi overhovedet se på det?! Jeg synes, *Irréversible* er en frygtelig ubehagelig oplevelse (og den bliver bestemt ikke mindre ubehagelig af at blive set mange gange ...), men jeg har samtidig dyb respekt for, at Noé tør gå hele vejen. Hvorfor skal vi dog skånes? Alle latterlige teorier om, at kvinder i virkeligheden drømmer om at blive voldtaget, bliver gjort effektivt til skamme af en film, der *ikke* banaliserer voldtægt, men viser dette overgreb i hele sin gru. Ja, det er afskyeligt at se på, men de følelser af afsky, ubehag og vrede, som filmen forhåbentlig vækker i os, er lige så legitime og produktive følelser at forlade biografen med som lyst og glæde. Noé kritiserer, han problematiserer, måske spekulerer han også en smule, og han ryster og provokerer med sikkerhed. Men som Kim Skotte meget rammende skriver i sin anmeldelse i Politiken, så er *Irréversible* en *ægte* provokation, hvis man ellers kan måle en provokation på de følelser af ubehag og de blandede reaktioner, den vækker i beskueren. Og ægte provokationer vækker til eftertanke. Det er svært at kalde *Irréversible* en 'god' film, men det er i allerhøjeste grad en interessant film, som man bør gøre sig selv den tjeneste at se.

Faktaboks

Litteratur:

www.cinemaspeak.com

www.bfi.org.uk

[Irréversible's officielle website](#)

[Gaspar Noés officielle website](#)



[Udskriv denne artikel](#)



[Gem/åben denne artikel som PDF \(? Kb\)](#)



[Gem/åben hele nummeret som PDF \(??? Kb\)](#)

